

Leonhard Frank

Karl en Anna

Vertaald uit het Duits door Frank Schuitemaker

VAN GENNEP | AMSTERDAM

I

UIT DE EINDELOOS VERRE horizon die de vlakke steppe tussen Europa en Azië omringde, verscheen een stipje, kleiner dan een zangvogel, dat met honderd kilometer per uur naar de twee mannen toe kwam en dat toch in die blauwe verte op zijn plek leek te blijven, zo overweldigend was hier de ruimte van hemel en aarde.

Ondanks zijn snelheid kreeg het pas na een kwartier een herkenbare vorm. Het vliegtuigje bleef steeds op een en dezelfde hoogte en toch leek het of het langs een eindeloze boog omhoogklom, de hemel in.

Toen de piloot, hoog in de blinkende luchten, over de twee mannen heen vloog, zag hij in de steppe een reusachtig zwart kruis, kilometers lang en breed: een lange groeve en een dwarsgroeve, door de beide mannen in de donkere steppegrond uitgegraven.

De piloot kon niet zien wat het doel zou kunnen zijn van dit groevenkruis midden in de onbewoonde eenzame steppe. Verder vloog hij, naar het westen, op steeds dezelfde hoogte, en nu leek het of hij in een onnavolgbare boog naar de aarde daalde en na een kwartier verdween hij weer als een klein zangvogeltje in de horizon rondom de steppe.

De beide mannen waren weer alleen in de oneindige eenzaamheid.

Ook zichzelf kenden niet het doel van dit kruis. Ze dachten dat er misschien jaren geleden een plan was geweest voor een grote stuwdam, om in geval van nood de steppe onder water te kunnen zetten en zo een oprukkende vijand tegen te houden.

Ze waren hierheen gestuurd met een demontabele bouwkeet van golfplaat en hun maandelijks af te halen proviand. Vlak na het begin van de oorlog waren ze krijgsgevangen gemaakt en inmiddels hadden ze hier vier zomers lang gegraven, zonder controleurs, zonder opzichters. Ze hadden vaak lange pauzes genomen, soms halve dagen in het steppegras liggen slapen en toch waren ze steeds opnieuw aan het werk gegaan. Je moest toch wat.

Vogels vlogen op zoek naar voedsel heen en weer. Uit het aan- en afgolvende gezang van miljoenen krekels in koor rees de diepe stilte op alsof de aarde al wat ouder was geworden en nu alleen nog maar luisterde.

Het houweel kliefde een regenworm. De man trok

het restje uit de grond en slingerde het omhoog. Een vogel ving het vliegensvlug.

‘Als ze ’s morgens vroeg opstond – ik lag in ons bed namelijk altijd tegen de muur en zij bij de rand – dan merkte ik het nooit. Heel zacht, echt heel stilletjes.’

‘Dat heb je al eens verteld. Jij werd altijd pas wakker als de gaskraan begon te piepen.’

‘Ja, zo’n eentonige piep. Had ik altijd nog willen repareren. Maar ja, toen werd ik opgeroepen.’ De getrouwde man ging verder met graven. Hij had zijn baard laten staan en zag er verwilderd uit.

De ander lag nog op de grond en kauwde op het ene grassprietje na het andere. ‘Hoe kan het dat haar borst zo wit is en de heupen en verder alles veel donkerder?’ En omdat de getrouwde man niet reageerde: ‘Net mes-sing, zei je.’

‘Als je haar vasthoudt, dan denk je verder nergens meer aan.’

Pas een halfuur later – de zwerm vogels was al een paar keer om onnaspeurlijke redenen opgevlogen, in de wijde steppe verdwenen en weer in gesloten formatie vlakbij neergestreken – ging hij verder: ‘Maar dat is alweer vier jaar geleden. Vaak weet ik niet eens meer hoe ze eruitziet. Ik zie haar gezicht niet meer. Ik zie het gewoon niet, Karl. Weet je, het vervaagt allemaal. Maar als ik droom, dan is ze er helemaal, levend en wel.’

‘Ik weet nu precies hoe ze eruitziet. Alles! En hoe ze is en zo... alles weet ik!’

‘Je hebt haar nog nooit gezien, man... Met dat vliegtuigje was ik zó weer bij haar geweest, al is ze nog zo ver. Ach, hou dat maar eens uit, jongen. Vier jaar!’

‘Jij hebt tenminste iemand op deze wereld die aan je denkt.’

‘Ja, dat is waar.’

‘Die er ís voor je. Maar ik, als ik ga nadenken, ik zie echt niks of niemand.’

‘Ja, zij wacht op me. Als ze nog leeft tenminste.’

De jongeman veerde overeind met: ‘Ze leeft!’ en liet zich weer terugvallen en keek de lege steppe af. Hij zag de vrouw die hij nooit had gezien, zag de woonkeuken waar hij nooit was geweest, hoe ze daar de commode afstofte en dan naar de oude divan liep en zich vooroverboog om de spreij glad te strijken. Hij wist dat de divan een beetje schuin stond, hij kende de kleur en het patroon van de spreij.

‘Hé, Richard, moet je horen, als ze nu hier was, jouw vrouw, Richard, zou je dan, zeg maar, zou je haar dan één keer aan mij gunnen?’

De getrouwde man leunde met beide handen op zijn schop, de kin op zijn handen. ‘Als ze nu hier was?’ Dat kon hij zich gewoon niet voorstellen.

‘Of je dat dan zou doen.’

Hij keek een tijdlang naar de man in het gras. ‘Omdat jij hier net zo goed in de penarie zit... misschien... voor een keertje, misschien... Maar bij de tweede keer zou ik je met dit houweel je kop inslaan.’

‘Zou die gaskraan nog steeds zo piepen?’

De schaduw van een wolk viel over hen heen. Het krekelkoor klonk van verder weg en verstomde ergens in de steppe. Alleen heel dichtbij nog een enkele sjirop. Toen zweeg ook de laatste krekel. In deze oneindige stilte hoorden de mannen opeens hun eigen bloed gonzen. Aan de einder glinsterde de steppe nog in de zon, als een zee van flonkerend goud.

De schaduw gleed weer verder en loste op in de stralende zon: het miljoenenkoor zette zijn zomerlied weer in, af- en aangelovend van horizon tot horizon. Geen grassprietje trilde.

‘Anna zou dat trouwens niet doen. Die is niet beschikbaar voor anderen... Ik had je toch verteld dat ik haar nog moest ontmoagden, en hoe omzichtig dat moest? Toen was ze al – heb ik je ook al eens verteld – drieëntwintig. Dat zegt toch genoeg... Dus nee, vriend.’

In die vier lange zomers, zo helemaal alleen met zijn verlangen, had hij inderdaad alles verteld, terwijl hij eigenlijk een zwijgzaam mens was. Ook het moeilijkste was in zijn herinnering mooi: de dagelijkse strijd om je brood te verdienen, om een dak boven je hoofd. Nu was dit hier het moeilijkste, deze eenzaamheid.

Karl, de kameraad in die eenzaamheid, wist dat het matras op hun bed driedelig was en dat Anna’s heupen breed en rond waren, dat haar temperament altijd eerst door haar schaamtegevoel heen moest breken en dat ze dan een warmbloedige vrouw was. En overdag was

ze de rust zelf en heel handig en ordelijk. Hij wist dat de kachelpook een greep van messing had, dat Anna drie moedervlekjes had als van bruin fluweel, en hij kende de plaats van de kleine kachel en de pook en de moedervlekjes. Binnen in hem, die niets en niemand had op deze wereld, was het beeld van Anna opgestaan.

‘Als ze nou, zonder dat jij het weet, met een ander is gegaan, Richard? Vier jaar is erg lang, hoor, voor een vrouw die leven wil... Jij zou vast ook niet stilgezeten hebben als we hier in het gras ook vrouwen hadden en niet alleen krekels.’

‘Dan zal ik je nu eens iets vertellen wat je misschien niet weet. We waren, Anna en ik, net naar de stad verhuisd, we hadden een mooi stekje op de kop getikt, een woonkeuken, die we meteen hebben ingericht met meubels op afbetaling. En toen moest ik opkomen. Nog geen week later.’

‘Weet ik allemaal al. Voor zes mark per maand.’

‘Maar voor we wisten dat ik moest opkomen, hebben we tegen elkaar gezegd: daar moeten we ons vanaf nu stipt elke maand aan houden, dan komt alles goed. En ik denk dus dat Anna dat niet vergeten is. Die heeft echt geen tijd om zich zulke dingen in het hoofd te halen. Ze zal het al moeilijk genoeg hebben om de eindjes aan elkaar te knopen.’

‘Of misschien juist dáárom.’

‘Wat maakt jou dat nou uit! Jij hebt toch nergens last van? En Anna, die zou ik... Maar die doet zoiets niet, ik

weet het zeker.' Hij zwaaide zijn pikhouweel omhoog en liet hem suizend neerkomen.

Uit machteloos verlangen was hij al zo vaak aan dit doelloze kruis blijven spitten. Ook nu lukte het hem zijn twijfels hardhandig weg te werken.

Karl had als kind van twee jaar een wagentje gemaakt van de kapokhoed van zijn moeder en zichzelf als paard ingespannen in de twee lange kinbandjes; zo had hij die nieuwe hoed op een draf door de modderplassen voortgetrokken. Sindsdien had zijn rijke verbeeldingskracht hem meer last dan plezier bezorgd. Nu bleef hij bewegingloos liggen, gepijnigd door droombeelden, tot de zon bijna onder was en het hoog opzwaaiende houweel van zijn kameraad een reusachtige schaduw wierp.

In het westen vlamde de zon nog aan de horizon. Het goud van het zonnewiel raakte al bijna de rand. Hier in het hoge gras hadden de halmen alleen nog een gouden puntje. Verderop werd de steppe diep donkergroen en aan de verre oostelijke einder rees de nacht. De krekels gingen tekeer. Het rook naar vochtige warme grond.

Als een smid die na gedane arbeid zijn werkbank opruimt voor de volgende dag, schepte Richard de losgehakte grond uit de geul en pakte zijn jas.

Na een kwartier lopen begonnen hun kletsnatte laarzen al te piepen. De strakblauwe hemel was verbleekt. De bouwkeet stond verloren in het onafzienbare grijs.

De volgende morgen begonnen ze aan hun dagmars naar het krijgsgevangenkamp om hun maandelijkse

proviand te halen. Ze hadden deze route vier jaar lang elke maand gelopen, heen en terug, achter elkaar aan. Het gras had zich altijd weer opgericht. Hun spoor was nauwelijks meer te zien.

Karl en Richard, beiden bankwerker van beroep, waren even groot en hadden alle twee het donkere gezicht van de metaalarbeider.

In het kamp stond zojuist een groep gevangenen klaar voor vertrek. 'Dan nemen we toch een van die twee erbij, hebben we precies genoeg,' zei de opzichter en riep Richards naam.

Vijf minuten later – hij kreeg niet eens de tijd om afscheid te nemen van Karl – was hij al met alle anderen begonnen aan de mars naar het station om vandaaruit met de hele troep een paar dagreizen naar het oosten te worden versleept.

II

DE DAG NADAT RICHARD op transport was gezet, ging Karl ervandoor. Zijn verlangen naar Anna dreef hem op de lange weg naar huis.

Hij wilde bij haar binnenstappen en haar begroeten als zijn vrouw, dat hij haar man was, Richard. Dit uit angst dat hij haar anders niet zou kunnen winnen voor het leven. Een avontuurtje hoefde hij niet. Met alles wat hij in zich had, verlangde hij hartstochtelijk naar een mens voor wie hij kon leven en die voor hem wilde leven.

Dat hij hetzelfde beroep, dezelfde lichaamsbouw, dezelfde kleur haar en ogen, dezelfde donkere huid van de metaalarbeider, ja zelfs dezelfde zware en opvallend gebogen wenkbrauwen had als Richard, kwam niet eens bij hem op.